

Полуніна Л. В.,
професор кафедри правового забезпечення
та правоохоронної діяльності
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України,
кандидат юридичних наук, доцент
(м. Київ, Україна)

Стригун Д. І.,
здобувач вищої освіти
факультету службово-бойової діяльності НГУ
Київського інституту Національної гвардії України
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Військовополонений – це особа, захоплена ворогом. З точки зору міжнародного гуманітарного права військовополонені вважаються комбатантами, які перебувають під контролем ворога під час війни. Відповідно до Женевської конвенції про поводження з військовополоненими (1949 р.), з військовополоненими завжди потрібно поводитися гуманно. Державі, що тримає в полоні, забороняється вчиняти будь-яку протиправну дію чи бездіяльність, які призводять до смерті військовополоненого, що перебуває під вартою, або становлять серйозну загрозу його життю чи здоров'ю. Забороняється також калічити військовополонених. Держава, яка тримає в полоні, зобов'язана надавати медичну допомогу військовополоненим. Приміщення, призначені для індивідуального або колективного користування військовополоненими, повинні бути повністю захищені від вологи, належним чином опалюватися та освітлюватися, особливо в період з настання темряви до вимкнення світла.

Основний добовий раціон харчування повинен бути достатнім за кількістю, якістю та різноманітністю, щоб підтримувати фізичне здоров'я військовополонених і запобігати втраті ваги або недоїданню.

Під час міжнародного збройного конфлікту, який триває в Україні з 2014 року, та неспровокованої широкомасштабної збройної агресії РФ проти України, що розпочалася 24 лютого 2022 року, під час бойових дій обидві протиборчі сторони захоплювали військовополонених. Водночас існують значні відмінності між умовами утримання військовополонених в Україні та Росії.

Так, згідно з інформацією, отриманою в результаті бесід із звільненими українськими військовослужбовцями, країна-агресор систематично порушує норми Женевської конвенції та не створила спеціалізованих таборів, а переважно утримувала військовополонених у місцях позбавлення волі, призначених для утримання засуджених російських злочинців. Керівництво та персонал цих закладів ставляться до українських військовополонених гірше, ніж до

засуджених осіб до відбування покарання за тяжкі злочини. Звільнені з полону рф українські військовослужбовці підтвердили жорстоке поводження, яке вони зазнали, повідомляючи про факти тортур, катування, нелюдського поводження, фізичного та психологічного насильства [1].

Медичний персонал і цивільні особи, які утримуються державою-агресором в полоні, не вважаються військовополоненим, але користується привілеями та захистом, передбаченими Конвенцією. Вони також мають всі можливості для надання медичної та психологічної допомоги військовополоненим [2].

26 січня цього року було прийнято проект Закону № 6104 «Про забезпечення соціально-правового захисту осіб, позбавлених особистої свободи, та членів їх сімей внаслідок збройної агресії проти України». Закон встановлює основні принципи соціально-правового захисту осіб та їх сімей, які внаслідок збройної агресії України були позбавлені особистої свободи. Цей закон спрямований на захист військовополонених, включно з іноземцями та особами без громадянства, які проходили військову службу, а також цивільних осіб, захоплених у заручники. Зокрема, він охоплює тих, хто постраждав через діяльність, спрямовану на висловлення поглядів, відстоювання цінностей чи позицій щодо підтримки державного суверенітету України, або був позбавлений свободи з метою тиску на органи влади, фізичних чи юридичних осіб для виконання певних вимог в обмін на звільнення. 18 травня Президент підписав цей закон. Окремі його положення набули чинності 20 травня, а весь документ в цілому почне діяти з 19 листопада. Уряд протягом шести місяців із моменту публікації працюватиме над приведенням підзаконних нормативно-правових актів у відповідність до цього закону.

Грошове забезпечення надається наступним членам сімей військовослужбовців: дружині або чоловіку, а за їх відсутності – повнолітнім дітям, які проживають разом із ними, або законним представникам (опікунам, піклувальникам) чи усиновлювачам неповнолітніх дітей (а також осіб з інвалідністю з дитинства – незалежно від віку). Крім того, воно може виплачуватися особам, які перебувають на утриманні військовослужбовців, або батькам військовослужбовців у рівних частках, якщо вони не перебувають у шлюбі та не мають дітей. Виплата грошового забезпечення здійснюється до моменту остаточного з'ясування обставин щодо полону, заручництва, інтернування військовослужбовця, його звільнення, або визнання у встановленому законом порядку безвісти зниклим чи померлим. У будь-якому випадку виплати не можуть продовжуватися після виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини.

Отже, з огляду на викладене, правове забезпечення безпеки військовополонених в Україні є ключовим елементом захисту прав людини під час збройного конфлікту. Україна, відповідно до міжнародного гуманітарного права та національного законодавства, зобов'язана гарантувати безпеку та гідне ставлення до всіх осіб під своєю юрисдикцією, зокрема військовополонених. Для реалізації цих зобов'язань важливо створити та впровадити дієві механізми контролю за дотриманням прав людини у період війни. Це включає забезпечення

доступу до незалежних міжнародних організацій для моніторингу ситуації та підготовки звітів про ймовірні порушення прав військовополонених. Додатково необхідно забезпечити військовополоненим можливість звертатися до судових інстанцій для захисту своїх прав і відшкодування завданих збитків у разі порушень.

Україна має активно співпрацювати з міжнародними організаціями, такими як Міжнародний Комітет Червоного Хреста, для гарантування безпеки та гуманного поводження з військовополоненими. Важливим кроком також є інформування військовослужбовців про їхні права та обов'язки у разі потрапляння до полону. Правове забезпечення захисту військовополонених в умовах воєнного стану в Україні потребує комплексного підходу і систематичного нагляду як з боку держави, так і міжнародних партнерів. Лише таким чином можна забезпечити дотримання прав людини та поважне ставлення до всіх, хто опинився у полоні. Додатково слід розробити програми психологічної підтримки для військовополонених, адже багато з них можуть стикатися з травмами та стресом через воєнні події. Також життєво необхідним є доступ таких осіб до медичної допомоги та ліків. Особливу увагу слід приділити індивідуальним потребам військовополонених, включаючи жінок, дітей і осіб з інвалідністю, забезпечуючи для них спеціальні умови утримання і ретельне дотримання прав. Крім того, Україна повинна посилити співпрацю з міжнародними партнерами для вдосконалення законодавства і практик у питаннях захисту прав військовополонених. Активний діалог з міжнародними організаціями та іншими країнами дозволить обмінюватися досвідом і впроваджувати найкращі підходи в цій сфері. Загалом, ефективне правове забезпечення захисту військовополонених в умовах воєнного стану вимагає багатогранних зусиль. Це включає співпрацю з міжнародними партнерами, вдосконалення внутрішніх механізмів і постійний контроль з боку держави. Лише комплексний підхід дозволить гарантувати дотримання прав людини і гідне ставлення до усіх осіб у полоні.

Список використаних джерел:

1. Щорічна доповідь Уповноважений Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та прав і свобод людини і громадянина України у 2022 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/prava-liudyny-v-sektori-bezpeky-i-oborony#poloneni>.
2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153?find=1&text#Text.
3. Фецик Н. Права та гарантії полонених українських військовослужбовців/виць. URL: <https://jurfem.com.ua/prava-ta-harantii-polonenykh-ukr-viiskovosluzhbovtsiv/>.